

КАЦАН

Анастасія Олексіївна
Cat_sun@ukr.net

УДК 330

БОНДАРЕНКО

Ольга Михайлівна

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ
ВАЛЮТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА
ВАЛЮТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІRESEARCH OF PARTICULAR QUALITIES
OF CURRENCY LEGISLATION AND
MONETARY POLICY IN UKRAINEстудент, Національний
авіаційний університетк.е.н., доцент, викладач,
Національний авіаційний
університет

Стаття присвячена розгляду та дослідженню системи валютного регулювання України. Також наведено її проблематику, недоліки та шляхи розвитку. В статті розглядається вплив валютних обмежень як на економіку країни, так і на підприємницьку діяльність.

Статья посвящена рассмотрению и исследованию системы валютного регулирования Украины. Также приведены ее проблематика, недостатки и пути развития. В статье рассматривается влияние валютных ограничений как на экономику страны, так и на предпринимательскую деятельность.

The article is devoted to the research and the system of currency regulation in Ukraine. Also, given its problems, shortcomings and ways of development. There are the impact of currency restrictions on the economy and on business considered In the article this article.

Ключові слова: іноземна валюта, валютне законодавство, валютні обмеження, зовнішньоекономічна діяльність, валютний курс

Ключевые слова: иностранная валюта, валютное законодательство, валютные ограничения, внешнеэкономическая деятельность, валютный курс

Keywords: foreign currency, exchange legislation, currency restrictions, foreign trade, exchange rate

ВСТУП

У зв'язку із нестабільним економіко-політичним становищем держави, в Україні, починаючи із 2014 року діють певні валютні обмеження. Дані валютні обмеження були встановлені з метою врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках. Зазвичай валютні обмеження сприяють перерозподілу валютних цінностей на користь держави за рахунок підприємств, ускладнюючи їм доступ до іноземної валюти. Валютна політика суттєво впливає на підприємницьку діяльність, а також постійно зазнає змін під впливом різних економічних, політичних та соціальних факторів. Використання валютних коштів є, фактично, необхідністю для функціонування підприємств у сфері зовнішньоекономічної діяльності. Валютні обмеження НБУ та валютна політика держави мають досить суттєвий вплив на діяльність таких підприємств. Питання ведення валютного законодавства розглядали як українські так і зарубіжні вчені, серед яких: Потьомкіна О.В., Філіпченко А.С., Михайлів З.В., Гаталяк З.П., Горбаль Н., Моринець С.Я., Руденко Л.В., Пирожков С.І., Сухоруков А.І., Григоренко О.Я., Боровик В.В., Лабунська А.В., Суторміна А.М., Квитка Е.С., Луниця Л.А., Крохина Ю.А., Федорова А.Г., Федорова Л.І., Мозговий О.М., Оболенська Т.Є., Мусієць Т.В., Козак Ю.Г., Пахомов Ю.М., Логвінова Н.С., Патица Н.І., Боринець С.І. та інші.

МЕТА РОБОТИ полягає у визначенні та дослідженні особливостей валютного законодавства і

виявлення його впливу на діяльність підприємств на території України.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-законодавчі акти.

При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу нормативно-правових актів щодо валютної політики.

РЕЗУЛЬТАТИ

У зв'язку з постійним зростанням глобалізації та розвитком міжнародних економічних взаємовідносин підприємства України приходять до необхідності виходу на нові закордонні ринки. На сьогоднішньому етапі можна із впевненістю стверджувати, що для успішного розвитку та існування підприємств є необхідним розуміння сутності та особливостей зовнішньоекономічної діяльності. Адже розвиток зовнішньоекономічних відносин – це не лише нові ринки збуту та нові постачальники, а також налагодження виробничої кооперації, яка дає можливість спільного ведення науково-технічних розробок. Така кооперація є рушійною силою розвитку науково-технічного прогресу. Також уваги заслуговує така область зовнішньоекономічної діяльності, як міжнародне інвестиційне співробітництво, яке суттєво збільшує можливості діяльності та потужності підприємства через об'єднання зусиль матеріально-технічного, наукового та фінансового характеру.

Отже, слід зауважити, що зовнішньоекономічна діяльність окремих підприємств має суттєвий вплив на розвиток зовнішньоекономічного розвитку держави.

Але, незважаючи на те, що розвиток зовнішньоекономічної діяльності має безліч переваг для розвитку українського бізнесу, існує багато перешкод на шляху підприємств України. Коли підприємець стає на шлях розвитку міжнародної торгівлі, він стикається з великою кількістю нормативно-законодавчих актів, що регулюють дану діяльність. Вже не кажучи про необхідність вивчення особливостей економіки зарубіжних держав, дослідження ринку та вивчення діяльності підприємств чи організацій, з якими доведеться співпрацювати. Тож, значний вплив на зовнішньоекономічну діяльність підприємств має регулювання валютних операцій, так як під час співпрацювання з іноземними суб'єктами господарської діяльності обов'язково виникає необхідність використання іноземної валюти.

Згідно пп.б) пп.1) п.1. ст.4 Митного кодексу України іноземна валюта – іноземні грошові знаки у вигляді банкнотів, казначейських білетів, монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, а також вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обмінові на грошові знаки, які перебувають в обігу[1].

Дослідження впливу валютного законодавства на діяльність підприємств є досить важливим і актуальним, адже валютне законодавство є невід'ємною частиною державного регулювання економіки, також впливає на становлення національної економіки в світовій економічній системі

Так, Боринець С.І. подає наступне визначення валютного регулювання - одна з форм державного регулювання міжнародних економічних відносин, спрямована на регулювання міжнародних розрахунків і порядку здійснення операцій з валютою та валютними цінностями з метою урівноваження платіжних балансів, зміни структури імпорту або його обмеження, скорочення платежів за кордон, концентрації валютних ресурсів у руках держави[9].

На думку Патики Н.І. до основних завдань валютного регулювання можна віднести [10]:

- забезпечення вільних і бездоганних економічних відносин з іншими країнами та міжнародними організаціями;
- забезпечення економічного суверенітету держави і режиму необхідної закритості та захищеності національної економіки, запобігання всім можливим кризовим ситуаціям на оптових ринках і спекулятивним атакам;
- підтримка оптимального режиму функціонування національної грошової одиниці та всієї економіки.

Одним із завдань валютного регулювання є організація курсоутворення. Валютний курс країни є важливим показником її економічного становища, свідчить про конкурентоспроможність економіки.

У своєму підручнику Козак Ю.І. наводить наступні можливі шляхи впливу уряду на валютний курс країни [11]:

- купуючи і продаючи на валютному ринку великі партії іноземної валюти;
- проводячи економічну політику, яка впливає на зміну попиту і пропозиції національної валюти;
- укладаючи міжнародні договори, що мають відношення до обмінних курсів.

Впливати на валютний курс уряди можуть, використовуючи два типи державної макроекономічної політики [11]:

- кредитно-грошову, котра впливає на обмінний курс через механізм зміни грошової пропозиції (постійне зростання пропозиції грошей справляє на валютний курс і випуск продукції сильний вплив);
- податково-бюджетну, котра впливає на валютний курс шляхом зміни державних витрат і податків (політика зміни рівня оподаткування й урядових витрат, котра викликає бюджетні дефіцити або перевищення).

Під час проведеного дослідження нами було з'ясовано, що на даному етапі в Україні діють такі нормативно-законодавчі документи щодо валютного регулювання:

1. Закон України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» від 23 вересня 1994 р. №185/94-ВР;

2. Постанова правління НБУ «Про особливості здійснення деяких валютних операцій» від 23.02.2015р. № 124;

3. Декрет Кабміну України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19 лютого 1993 р. N 15-93;

4. Постанова правління НБУ «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України» від 03.03.2016р. №140;

5. Положення «Про порядок видачі Національним банком України індивідуальних ліцензій на використання іноземної валюти на території України як засобу платежу»;

6. Інструкція «Про порядок здійснення контролю за експортними, імпортними операціями»;

7. Правила використання готівкової іноземної валюти на території України.

Основні положення цих нормативно-законодавчих документів наведена в Таблиці 1.

З дня набуття незалежності у 1991 році на території України діяли різні режими валютного регулювання. Діяльність уряду щодо валютних розрахунків завжди була направлена на стабілізацію економіки країни та на зміцнення національної валюти.

Сучасне становище економіки країни та її національної валюти постійно погіршується під впливом багатьох політичних, соціальних та економічних факторів. Отже, зараз, як ніколи, наша економіка потребує рішучих дій з боку уряду та центрального банку.

Таблиця 1

Нармативно-законодавчий акт	Характеристика
1	2
Закон України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті»	<p>Постановляє, що виручка резидентів у іноземній валюті повинна бути зарахована на їх валютні рахунки в уповноважених банках не пізніше 180 календарних днів з дати митного оформлення (виписки вивізної вантажної митної декларації) продукції, що експортується, а в разі експорту робіт (послуг), прав інтелектуальної власності - з моменту підписання акта або іншого документа, що засвідчує виконання робіт, надання послуг, експорт прав інтелектуальної власності. Порушення цих строків тягне за собою стягнення пені за кожний день прострочення у розмірі 0,3 відсотка суми неoderжаної виручки (вартості недопоставленого товару) в іноземній валюті, перерахованої у грошову одиницю України за валютним курсом НБУ на день виникнення заборгованості.</p> <p>Також зазначає, що Національний банк України має право встановлювати строк, протягом якого куплена резидентом на міжбанківському валютному ринку України іноземна валюта для забезпечення виконання зобов'язань перед нерезидентом має бути використана за призначенням, і порядок її продажу в разі недотримання резидентом цього строку. У разі порушення резидентами таких строків, придбана валюта продається уповноваженими банками протягом 5 робочих днів на міжбанківському валютному ринку України. При цьому позитивна курсова різниця, що може виникнути за такою операцією, щоквартально направляється до Державного бюджету України, а негативна курсова різниця відноситься на результати господарської діяльності резидента.</p>
Постанова правління НБУ «Про особливості здійснення деяких валютних операцій»	<p>Згідно з даною постановою діє заборона уповноваженим банкам здійснювати: купівлю іноземної валюти за дорученням клієнтів за рахунок коштів у гривні, залучених цими клієнтами у формі кредиту; авансові платежі в іноземній валюті за імпортом товару за зовнішньоекономічним договором (контрактом), загальна вартість якого перевищує 50000 доларів США, якщо НБУ не підтвердив можливість здійснення цих платежів. А також зобов'язати уповноважені банки здійснювати авансові платежі в іноземній валюті за імпортом товару за зовнішньоекономічним договором (контрактом), загальна вартість якого перевищує 500000 доларів США виключно з використанням акредитивної форми розрахунків.</p>
Декрет Каб-міну України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю»	<p>Установлює режим здійснення валютних операцій на території України, визначає: загальні принципи валютного регулювання; повноваження державних органів і функції банків та інших фінансових установ України в регулюванні валютних операцій; права й обов'язки суб'єктів валютних відносин; порядок здійснення валютного контролю; відповідальність за порушення валютного законодавства; визначає порядок надання ліцензій НБУ та перелік операцій, які потребують таких ліцензій; порядок організації торгівлі іноземною валютою та розрахунків в іноземній валюті; визначає відповідальність за порушення валютного законодавства.</p>
Постанова правління НБУ «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України»	<p>Постановляє, що розрахунки за операціями з експорту та імпорту товарів здійснюються у строк, що не перевищує 90 календарних днів.</p> <p>Також містить вимогу щодо обов'язкового продажу на міжбанківському валютному ринку України надходжень в іноземній валюті із-за кордону. Такі надходження в іноземній валюті підлягають обов'язковому продажу на міжбанківському валютному ринку України, у тому числі безпосередньо Національному банку України, у розмірі 75 відсотків. Решта надходжень в іноземній валюті залишається в розпорядженні резидентів та нерезидентів і використовується ними відповідно до правил валютного регулювання. В постанові надається перелік надходжень, які не підлягають обов'язковому продажу.</p> <p>Постановляє, що уповноважений банк: має право здійснювати операції з продажу готівкової іноземної валюти одній особі в один операційний (робочий) день у сумі, що не перевищує в еквіваленті 6 000 гривень у межах однієї банківської установи; зобов'язаний обмежити видачу (отримання) готівкових коштів в іноземній валюті або банківських металів з поточних і депозитних рахунків клієнтів через каси та банкомати в межах до 50000 гривень на добу на одного клієнта в еквіваленті за офіційним курсом Національного банку України; повинен забезпечити проведення виваженої політики під час здійснення операцій з торгівлі іноземною валютою.</p> <p>Надається перелік операцій, за якими заборонена купівля та перерахування іноземної валюти.</p>

Продовження таблиці 1.

1	2
Положення «Про порядок видачі Національним банком України індивідуальних ліцензій на використання іноземної валюти на території України як засобу платежу»	Регламентує порядок та умови видачі НБУ резидентам і нерезидентам індивідуальних ліцензій на використання безготівкової іноземної валюти на території України як засобу платежу. Використання іноземної валюти як засобу платежу без ліцензії дозволяється: якщо ініціатором або отримувачем за валютною операцією є уповноважений банк; якщо ініціатор або отримувач коштів за валютною операцією іноземний; у випадках, передбачених законами України. В усіх інших випадках використання іноземної валюти як засобу платежу можливе лише за наявності ліцензії. Умови та порядок отримання якої визначені в даному положенні.
Інструкція «Про порядок здійснення контролю за експортними, імпортними операціями»	Надає інструкції щодо ведення розрахунків за експортними та імпортними операціями. А також про порядок здійснення банками контролю за своєчасністю розрахунків за експортними, імпортними операціями клієнтів банку і порядок надання інформації державним органам.
Правила використання готівкової іноземної валюти на території України	Встановлюють порядок та умови використання готівкової іноземної валюти резидентами і нерезидентами в Україні. Використання готівкової іноземної валюти з поточних рахунків: для забезпечення витрат на відрядження працівників за кордон резидентами - юридичними особами та фізичними особами - підприємцями та іноземними представництвами; для забезпечення експлуатаційних витрат, пов'язаних з обслуговуванням транспортних засобів за кордоном, юридичними особами - резидентами та іноземними представництвами; морськими агентами з метою виконання зобов'язань перед нерезидентами та інші. Визначають порядок та умови використання готівкової іноземної валюти на території України як засобу платежу або як застави та як засобу платежу резидентами - суб'єктами підприємницької діяльності під час їх перебування за кордоном

Така нормативно-законодавча база досить сильно впливає на українське підприємництво, адже мають велику кількість обмежень і вимог щодо використання валюти. Отже, основні валютні обмеження, згідно вищевказаних документів, що впливають на діяльність підприємств це:

- Обмеження щодо операцій з обміну валют. Клієнт банку має право купувати валюту на суму, що не перевищує 6000грн. в еквіваленті протягом одного операційного дня [5].

- Обмеження щодо рахунку в банку в іноземній валюті. Якщо по закінченню терміну дії депозиту клієнт хоче зняти кошти в іноземній валюті, то з рахунку в іноземній валюті можна знімати не більше 50000 грн. на добу в еквіваленті за курсом НБУ [5].

- Встановлення строків зарахування валюти на рахунки в банках та строків розрахунку за операціями експорту та імпорту 180 і 90 діб відповідно [2;5].

- Обмеження щодо купівлі валюти на міжбанку. Діє заборона щодо купівлі уповноваженими банками іноземної валюти за дорученням клієнтів за рахунок коштів у гривні, залучених цими клієнтами у формі кредиту, також заборонено здійснювати авансові платежі в іноземній валюті за імпорт товару за зовнішньоекономічним договором (контрактом), загальна вартість якого перевищує 50000 доларів США і такі операції

повинні проводитись виключно з використанням акредитивної форми розрахунків [3];

- Вимога обов'язкового продажу на міжбанківському валютному ринку України надходжень в іноземній валюті із-за кордону у розмірі 75 відсотків [5].

Стабілізація валютного курсу будь-якої національної грошової одиниці неможлива без здійснення заходів валютного контролю і валютних обмежень [12].

Зазвичай, валютні обмеження мають на меті [12]:

- забезпечення держави валютою;
- підтримання валютного курсу національної грошової одиниці;
- підтримання платіжного балансу.

Валютні обмеження НБУ, прийняті у зв'язку із рекордним ростом курсу валют, до певного моменту давали можливість утримувати курс гривні на більш-менш стабільному рівні. Загалом, валютні обмеження дають можливість на короткий час погасити паніку і пом'якшити негативні явища, які завдали шкоди українському фінансовому сектору [13].

Але рішення НБУ про валютні обмеження, нажаль, прискорили девальвацію і, відповідно, про стимулювали розвиток «чорного ринку». Основною причиною прийняття даних рішень - це посилений відтік гривневих і доларових депозитів. Бажаючи знизити величезний попит населення на придбання готівкової валюти, НБУ практично самостійно

спровокував остаточний відхід всіх операцій, пов'язаних з іноземною валютою, в тінь [14].

Незважаючи на це, слід відзначити, що останнім часом спостерігається поступова лібералізація адміністративних обмежень на грошово-кредитному та валютному ринках з боку Національного банку України.

Пом'якшення зазнають норми, послаблення яких не стане на заваді стабільності грошово-кредитного та валютного ринків. Підґрунтям для такого рішення стали такі передумови як поступове відновлення довіри до банківського сектору, про що свідчить тривале зростання обсягу депозитів домогосподарств в національній валюті. Окрім того, Правління Національного банку взяло до уваги такі позитивні сигнали як перевищення продажу населенням валюти банкам над її купівлею, а також наявність валютної ліквідності у банків, про яку свідчить їх попит на державні облігації внутрішньої позики в іноземній валюті. Таке рішення підтримала і Рада з фінансової стабільності [15].

Нажаль, суттєвого зменшення тиску на ринок не відбулося, адже НБУ лише збільшив обсяг видачі готівки в іноземній валюті та банківських металів з рахунків клієнтів банків і підвищив максимальну суму продажу готівкової іноземної валюти. Так, дані пом'якшення валютних обмежень має сприяти подальшому відновленню довіри до банківською системи та відновленню притоку депозитів, а також вивести з тіні готівковий валютний ринок. Але продовжилися норми щодо обов'язкового продажу надходжень в Україну в іноземній валюті на користь юридичних осіб у розмірі 75%, розрахунків за операціями з експорту та імпорту товарів до 90 днів, заборони дострокового погашення резидентами кредитів, позик в іноземній валюті за договорами з нерезидентами та інші.

Внесені Нацбанком зміни – це тільки перші кроки до майбутньої лібералізації. Реформи в країні просуваються дуже повільно і не мають комплексного характеру. Як наслідок, економічні умови продовжують погіршуватися. Ринок кредитування неактивний, як з причини високих ризиків через відсутність надійних позичальників, так і на увазі дорогих позикових ресурсів [16].

Втім, в НБУ вже заявили про можливість для так званої «нової хвилі» лібералізації, яка може відбутися вже до кінця вересня. За словами заступника голови Нацбанку Олега Чурія, в першу чергу чиновники регулятора розглядають питання зняття обмеження на покупку і переказ валюти для виплати дивідендів за кордон. Крім цього, в Нацбанку розглядають і зміни в правилах обов'язкового продажу експортерами валютної виручки [16].

Зараз йде робота над цільовою моделлю валютного регулювання на основі аналізу досвіду інших країн з перехідними економіками. У першій половині березня експерти-учасники робочої групи представили свої останні напрацювання правлінню НБУ та отримали відгуки представників центробанку для подальшої роботи. Наступним кроком стане побудова дорожньої карти для втілення цієї цільової моделі і розробка принципово нової нормативної

бази. Всі результати робочої групи будуть проходити публічне обговорення", – прокоментували в НБУ плани щодо лібералізації [17].

ВИСНОВКИ

Отже, характерним для економіки країни на даному етапі є низький рівень довіри до національної грошової одиниці та до банківської системи. Але спостерігається тенденція до відновлення довіри до банківського сектору, що дає можливість частково знизити тиск на ринок з боку Національного банку України.

Однак для подальшого розвитку країни вкрай необхідно мати чіткий план скасування обмежень. Необхідно зняти валютні обмеження на рух капіталу, визначити пріоритетні напрямки розвитку економіки, пріоритетні галузі та надати іноземним інвесторам максимально сприятливий режим вкладення коштів. Потрібно наситити ринок грошима і валютою, що дасть змогу підвищити економічну активність і позитивно позначиться на доходах населення, яке також дістане можливість інвестувати через передову торговельну платформу у фінансові інструменти по всьому світу [13].

Також хочемо зазначити, що наша економіка та банківська система на даний момент не готова до повного зняття валютних обмежень і для прийняття таких рішень слід провести поетапне зняття даних обмежень. Нацбанку на даний момент важливо проводити політику лібералізації та пом'якшення тиску на ринок і також завжди слід враховувати усі економічні, соціальні та політичні фактори.

Список використаних джерел

1. Митний кодекс України. Прийнятий Верховною Радою України від 13 березня 2013р. №4495-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 44-45, № 46-47, № 48, ст.552
2. Закон України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті». Прийнятий Верховною Радою України від 23 вересня 1994 р. №185/94-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, N 40, ст.364
3. Постанова правління НБУ «Про особливості здійснення деяких валютних операцій» від 23.02.2015р. № 124
4. Декрет Кабміну України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» від 19 лютого 1993 р. N 15-93 // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, N 17, ст.184
5. Постанова правління НБУ «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України» від 03.03.2016р. №140
6. Положення «Про порядок видачі Національним банком України індивідуальних ліцензій на використання іноземної валюти на території України як засобу платежу» від 17.06.2004 N 266 // Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 16 липня 2004 р. за N 897/9496
7. Інструкція про порядок здійснення контролю за експортними, імпортними операціями від 24.03.1999 № 136 // Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 28 травня 1999 р. за № 338/3631

8. Правила використання готівкової іноземної валюти на території України // Затверджені Постановою Правління Національного банку України 30.05.2007 N 200. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 18 червня 2007 р. за N 656/13923
9. Боринець С.І. Міжнародні валютно-фінансові відносини: Підручник. - 2-ге вид., перероб. й доп. - К.: Т-во "Знання", КОО, 1999. - 305 с.
10. Патица Н.І. Міжнародні валютно-кредитні відносини: Навч. посіб. Рекомендовано МОН – К., 2012. – 566 с.
11. Козак Ю.Г. Міжнародна макроекономіка: навчальний посібник. Видання 3-тє, перероблене та доповнене / Ю.Г. Козак, Ю.М. Пахомов, Н.С. Логвінова [та інш.]. - К.: Центр навчальної літератури, 2011. – 364 с.
12. О.М. Мозговий, Т.Є. Оболенська, Т.В. Мусієць: «Міжнародні фінанси» Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2005. – 557 с.
13. «Forbes Україна» [Електронний ресурс]: Чим обертається продовження валютних обмежень НБУ. Погляд від 08.12.2015 р. Режим доступу: <http://forbes.net.ua/ua/opinions/1407045-chim-obertaetsya-prodovzhennya-valyutnih-obmezhen-nbu>
14. «Все про кредити – про що не говорять банки!» [Електронний ресурс]: Наслідки обмежень на продаж валюти. Режим доступу: <http://pozuka.in.ua/naslidki-obmezhen-na-pokupku-valyuti/>
15. Офіційне інтернет-видання НБУ. [Електронний ресурс]: Прес-реліз від 04.03.2016р. Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish>
16. «Гроші в Кредит.» [Електронний ресурс]: Новини світу кредитування та банківських послуг. Режим доступу: <http://groshi-v-kredit.org.ua/category/porady>
17. РБК Україна. [Електронний ресурс]: Новини, економіка від 08.04.2016р. Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/economic>